

opposition, ja! de förhårdas derigenom än mera. Detta slägte måste gifvas till spillo; man bör söka att verka på ungdomen. Hos de unga hafva fosterländska intressen börjat wakna; de måste hållas vid lif och räddas från röta. Men härtill fordras mindre lag, än evangelium, mindre förtviflan, än mod, hopp och förtröstan. Förtvifla kan Finnen nog, men han vågar sällan hoppas, och detta är vår olycka. Det wet hvar man, ung och gammal, att här luktar brändt, men de gamla tänka: låt brinna, och de unge mena: wi förmå ej släcka elden. Säg dem att de förmå, så få gossarne mod och rädda huset, som ingen ting. Men vi måste till en början gå defensivt till väga, så länge wi ej hafva styrka att angripa fienden; striden skola vi hafva i ögnasigte, men nu endast samla krafter. Barn skola vi göra, böcker skola vi skriva, fosterlands-kärleken skola vi vårda och upplifva; wi skola arbeta hvar i sin stad efter bästa förmåga, och Gud skall icke öfvergifva oss. Ryssen skall icke få makt, allraminst andelig makt öfver oss - det vet jag, som sett det gräseliga barbariet i Moguls land.

Men framför allt skola vi rädda språket, såsom hufvud-vilkoret för vår nationalitet. Detta är den allra knaggligaste sak, emedan Ryska politiken arbetar åt samma håll. Desse lura blott på tillfälle att få vråka öfver oss sin Mongoliska. Fås Svenskan bort, tänka de, så stoppa wi Ryskan i stället: Ett Ryskt Etatsråd, som utan känd anledning uppehöll sig här hela sommaren och var en medlem af Inrikes Ministeren, behagade många gånger i nåder wisa mig det skändliga deri, att wi - ett Finskt folk - tala ett Svenskt språk. Thessleff skall i Consistorio hafva föreslagit inrättandet af Finska Stipendier, och vid sista inscription, säges han hafva uppmanat Studenterne att winnlägga sig om de Ryska och Finska språken. - Derföre att den Ryska politiken både lönnligen och uppenbarligen will inplugga oss sitt språk, finner jag ingen klokhet deri, att vi genom ett våldsamt utdrifvande af Svenskan, arbeta Ryssen i händerna, och detta på en tide-punkt, då Finskan på långt när ej eger den utbildning, att den dugde till ett officiellt språk. Men arbeta skola vi och odla språket, så att det en dag må blifva användbart såsom ett ståteligt Riks-språk. Allt har och behöfver sin historiska utveckling.

Sängliggande, med rosen i benet har jag nedskrifvit dessa rader, för att få dem afsända med Bergstedt. (På posten tycks man uppbyta både mina och Dina bref). Om Du ej fattat fiendskap till mig i anledning af detta lösa prat, skulle jag utbedja mig ännu några ord om dina förhoppningar på en Finsk cultur, hvori den Germaniska vore upplöst. Eller kanske kommer jag ännu till Kuopio, för att säga gamla vännen ett farwål, som efter allt utseende blir det sista.

Din redligt tillgifne broder
M. A. Castrén.

Helsingfors d. 18 Oct. 1844.

266 E. LÖNNROT - J. V. SNELLMAN I. XI 1844
HUB, JVS handskriftssamling

Käre Broder!

Emedan det i morgon blifver ett halft år fullt, sedan vi den 2. Maj i Kuopio sednast sågo hvarandra, så kan det väl vara god tid, att

annorlunda än i tankarne besöka dig, innan den högst efterlängtade dagen kommer, då jag åter kan träffa dig och de andra seniores derstädes. Efter ett nära sju veckors långt kringströfvande söderom Dorpat har jag nu åter nedslagit mina bopålar i den Lifländska Universitetsstaden för att excerpera några lexicaliska samlingar, som die gelehrte Gesellschaft härstädes äger. Detta är jag föranlåten till att göra, emedan det estniska ordförrådet synes lemna ett icke obetydligt tillskott åt vårt finska modersmål, och en närmare bekantskap med Estniskan dessutom för den finska lexicografien är högst nödvändig dels för igenfinnandet af ett ords ursprungliga bemärkelse, dels derföre, att den kan lemna många genuina ord, mot hvilka Finskan i tiden kan utbyta en mängd illa råbråkade svenskfinska ord. Af åtskilliga omständigheter ville jag sluta, att Estniskan i fordna tider varit ett mer utveckladt språk, än Finskan. Men sedan Tysken kom i landet och förstörde så det ena som andra hos Esten, gifvande knappt något annat i stället, än ett flere sekler fortfarande slafveri, blef språket hämmadt i sin egendomliga utveckling och började arta sig efter Tyskan, så att tillochmed några ändelser blefvo antagna ifrån Tyskan, nämligen den tyska diminutiv-ändelsen *-chen* och adjektiv-ändelsen *-lich*, hvilka nu finnas i Estniskan såsom allmänt brukliga ändelser *-kene* och *-lik*. Det är en bekant sak, att orden i ett språk med tiden icke växa till längd, utan vertom förkortas. Estniskan har på dubbelt sätt förkortat sina ord ifrån, hvad de äro i Finskan, 1) genom en del stammarnes syncopering: *kandle*, *ikmä*, *keeldmä*, *masma*, *kauplema* för: kantelen, itkemään, kieltämään, maksamaan, kauppelemaan, 2) genom ändelsernas bortkastande: *kirja*, *kirjalt*, *kirjast*, *kirja*, *kirjaks*, *kirjo* för: kirjan, kirjalta, kirjasta, kirjaan, kirjaksi, kirjoja. Sådana metamorphiser, som t. ex. de svenska *gök*, *gås*, *höna*, *sik*, *räf*, *hare*, brukade om människor, förekomma mycket mer i Estniskan än i Finskan, antingen de då blifvit bildade efter Tyskan eller annan väg tillkommit såsom ett syndastraff, för det man icke säger rent ut, hvad man tänker. I Finskan förekommer sådana förbildade bemärkelser öfverhufvudtaget mer sparsamt, så att det verkligen är att förundra sig deröfver, att den svenska språkandan i den delen så litet inverkat på den finska. Ännu i dag kan en Finne nämna *käki*, *hanhi*, *kana*, *sika*, (*kettu*) *repo*, *jänis*, utan att dervid behöfva tänka sig en enfaldig narr, en täpig flicka en hal eller slug man o. s. v. och bilda något nytt ord för *housut*. Men äfven i mycket annat har Finskan utvecklats sig ganska egendomligt, hvarföre dess grammatik också hör till de regelmässiga. Eller hvilket annat språk äfven med mindre formrikiedom, än Finskan, kunna vi nämna, utan att det hade en god portion af verba anomalia, irregularia, defectiva, och utan att dess pronomina vore hopflickade af särskilda stammar, dess declinationslära utrustad med en mängd undantag? I allt detta står den finska Grammatiken nästan ensam såsom den der icke känner något sådant baggage. Orsaken dertill att Finskan blifvit sig så trogen, ligger till en del deruti, att först och främst, det finska skriftspråket grundades af infödingar, och att äfven derefter de, som skrifvit på Finska, allt ifrån barndomen varit med språket förtrogna, ofta som barn ej ens kunnat något annat språk. Helt annorlunda har det varit med Estniskan. Tyska lärare, hvilka lärt sig knapphändigt tala språket, började först använda det i skrift, och derefter har allt till sednare tider hvarje sådan, som till husbehof lärt sig Estniska, trott sig förorsaka menskligheten en stor förlust, om han ej skrefve och utgafve åtminstone en några sidor lång ströskrift på Estniska. Bland sådana Auctorer är det en splitterny upptäckt, att Estniskan har tvänne

objectcasus, en för det bestämda, en annan för det obestämda objectet, och många tvifla ännu på verkligheten deraf, hvarföre de både muntligen och skriftligen bruka *wöttis naest* (finska) otti naista) för *wötis naese* (finska) otti naisen eller waimon), hvilket skall betyda: *tog sig en hustru* eller *gifte sig*, men betyder någonting helt annat. Sjelfva den estniska bibelöfversättningen börjar med: *algmisses loi Jummal taewast ja maad* (finska) alussa loi Jumala taiwasta ja maata), hvilket naturligtvis borde betyda: i begynnelsen skapade Gud himmelen och jorden, men betyder: i begynnelsen höll Gud uppå (var sysselsatt med) att skapa himmel och jord, obestämdt, huru långt han kom dermed. Dessutom begingo det estniska skriftspråkets grundläggare ett stort fel deruti, att de utan någon slags större nödvändighet antogo tvänne dialekter till skriftspråk, *den reval-estniska* och *den dorpat-estniska*, hvilka i början kanske knappt så mycket skilde sig ifrån hvarandra, som den tavastländska hos oss skiljer sig ifrån den savolaksiska. I stället för att hos oss genom antagandet af ett enda skriftspråk de särskilda dialekterna allt mer och mer hopsmultit och hopsmälta, har förhållandet i Estniskan varit tvärtom, då hvar och en, som skrifver på den ena dialekten, vill göra det så radikalt dorpat- eller reval-estniskt, som möjligt är af fruktan att eljest beskyllas för okunnighet i den valda dialekten.

En sak, som äfven mycket hämmat Estniskans utveckling är den ända till inemot tre decennier tillbaka fortfarande lifegenskapen hos Esterne. All friare communication emellan folket var derigenom stängd, hvarföre språket på särskilda tillochmed angränsande gods bildade sig olika, utan att denna bildning någonsin fick tillfälle att hopsmälta till en allmän. Så träffar man ofta tillochmed i samma socken vissa former och ändelser i olika byar olika. Nu sedan Keisar Alexander afskaffade lifegenskapen i Est- och Lifland, har en friare rörelse emellan folket uppstått. Deraf, isynnerhet af öfverflyttningar ifrån ett ställe till ett annat, kan man hoppas, att de particulära bildningarne i framtiden skola homogeniseras. Också har hos de yngre estniska lärda en ny hog för språkets bearbetning vaknat, ehuru icke så allmänt, att man deraf snart kunde hoppas något hufvudsakligt.

De estniska ordspråken, gåtorna, visorna och sagorna hafva mycken likhet med de finska. Några äro nästan ord för ord desamma. Ännu kunde en anseelig samling göras af dem, men troligen ej mer efter en mansålder, emedan Herrnhuterna ofta äro synnerligen bösa deröfver, att sådant skräp skall finnas till i världen, och önska dem allesammans fan i wäld, såsom de ock troligen snart komma. Ehuru jag på detta bref bortplottrat redan öfver två timmars tid, kan jag dock ej sluta, utan att meddela dig en estnisk runa efter de båda skrift-dialekterna och med bifogande af Estniskans uttal efter den finska orthografien. De inom parentes slutna vokalerna höras nu mera icke i den prosaiska eller nutidens poetiska tal, men måste för gamla runor suppleeras, emedan de eljest blifva metriskt underhaltiga, och emedan folket sjelf vid sång tillsätter dem.

Reval-estniskt.

Jo todi sön sönna(a),
waenokeeli(a) kanneti(i);
kes se toi sön sönnume,
kes se kändis waenokele?
hünt(i) toi sön sönnume,
karro kändis waenokele.

Dorpat-estniskt.

Jo todi sōa sōnna(a),
wainokeelt(ä) kanneti(i);
kes se toi sōa sōnnume,
kes se känd(i) wainokele?
sussi toi sōa sōnnume,
kahru känd(i) wainokele.

- Kes nüüd meist lähhäp södda(ie) – kas lähhäb issa, wai lähhäb emma, wai mo ainus norem wend(a), kdiige norem, kdiige kõrgem?
- kes nüüd meist lähhep sõtta(he) – kas lähhep essä, wai lähhep emmä, wai mo ainus noremb wello, kige noremb, kige kõrgemb?
- »Ei so issa, ei so emma, ei ka sinne norem wend(a); öddede södda(ie) minna, wendade koddö(ie) jäda.»
- »Ei so essä, ei so emmä, eggä sinno noremb welli; sössarde sõtta(he) minna, welle(e) kotto(he) jäiä.»
- 10 »Oi hullud soa wannemad, targad waeno tallitajad! mis teeb ödde sõdas(se), wärwoke wäe seas(se), lindipea alla lippo? – kuleb püssi paukuwat(a), arwab linna langewat(a); näeb mõega läigitawat, arwab pead(a) raiutawat.»
- »Oi hullu sõa wannemba, targa waino tallitaja! mes teep sössar sõdas(sa), wärwoke wäe seas(sa), lindipeä alla lippo? – kulep püssi paukuwat(a), arwap linna langewat(a); näep mõiga läigitawät, arwap peäd(ä) raggutawat.»
- 20
- Med resten af runan hinner jag nu ej, utan har varit tvungen afbryta den i sin början. Efter den finska orthografien skulle den dorpat-estniska uttalas, såsom den vänstra spalten utvisar; den högra är en finsk öfversättning deraf:
- Dorpat-estniskan uttalas:*
- Jo tootii sõa sõnaa, wainokeeltä kannettii; kes se toi sõa sõnaa, kes se kanti wainokeeltä? susi toi sõa sõa sõnume, kahru kanti wainokeele.
- 30
- Finsk öfversättning:*
- Jo tuotiin soan sanaa, vainokieltä kannettiin, ken se toi soan sanaa, ken se kantai vainokieltä? susi toi soan sanoman, karhu kantai vainokielen.
- Kes nyyt meist lähhep sõtahe – kas lähhep esä, wai lähhep emä, wai mu ainus nooremb weli, kiike nooremb, kiike kõrkemp?
- Kes nyt meistä lähtee sotaan – lähteekö isä, vai lähtee emä, wai mun ainoa nuorempi weli, kaiken nuorempi, kaiken korkeempi?
- 40
- »Ei su esä, ei su emä, ekä sinu nooremp weli; sõarte sõtahe minna, wellee kotohe jäiä.»
- »Ei sun isä, ei sun emä, eikä sinun nuorempi weli; sisarten sotaan mennä, weljien kotia jäähä.»
- »Oi hullu sõa wanemba, tarka waino tallitaja! mes teep sõsar sõassa, wärwoke wäe seassa, lintipää alla lipu? – kuulep pyssi paukkuwata, arwap linna lankewata; näep mõika läikittawät, arwap päätä rakuttawat.»
- »Oi hullut soan vanhemmat, tarkat wainon valmistajat! mitä tekee sisar soassa, warpuinen wäen seassa, lentto- (rihma-) pää alla lipun? – kuulee pyssyn paukkuvan, arwaa linnan lankeewan; näkee miekan läikkywän, arwa päätä raiwottawan.»
- 50

Också af detta lilla stycke kan du finna, huru olik den estniska orthografien är den finska. Då dess tyska uppfinnare icke vetat, att Estniskan af bokstäfverna t-u-l-i kan bilda tre särskilda ord; *tuli*, *tulli*, *tuuli* (ja om det finnes, tillochmed ännu ett fjerde *tuulli*), men Tyskan endast två: *tulli*, *tuuli*, så införde de också i Estniskan ej flere, än dessa nyssnämnda tvänne beteckningssätten. Derföre kan en utlänning aldrig vara säker, att han läser en estnisk skrift rätt, emedan *ll*, *mm*, *nn*, *rr*, *ss* än låta såsom dubbla, är såsom enkla. *Minna* uttalas *mina* (jag) eller *minna* (gå), *wallitsen* uttalas antingen *walitsen* (jag wäljer) eller *wallitsen* (jag styrer). – Med vidare kommentering öfver den estniska orthografien hinner jag nu ej, utan får endast nämna, att språket äger en vokal ö, som uttalas midtemellan vårt *o* och *ö*, och att en punkt under en vokal betyder att följande consonant uttalas vekt t. ex. *ol* som *ojl* eller *olj*. –

Böndernas tillstånd i Est- och Lifland är långt ifrån att vara afvundsvärt. Då flere godsägare knappt veta, hvart de skola göra af med sina hundratusende rubels årliga inkomster, så veta flere bönder ofta icke hvad de på morgondagen skola få i munnen. Sådant är och måste böndernas tillstånd blifva så länge, såsom här fallet är, icke andra än adelige och deras vederlikar ifrån Hofråds rang uppåt äga jordbesittningsrätt. Bönderna äro nu helt och hållet som våra herregårdstorpäre på några ställen. Bearbeta de sin jord sorgfälligare och eljest förbättra sina villkor, så hafva de vanligtvis till lön derföre, att utskylderna för dem förhöjas, eller de utdrivas, om de ej gå in uppå att betala mer än förut. Man förundrar sig öfver, att de äro så tröga och sorglösa, att de ej anlägga sig fruktträdgårdar m. m. men för hvem skola de arbeta och anlägga fruktträdgårdar, då de ej kunna lämna på sig ens Virgili *»insere Daphni pyros, carpent tua poma nepotes»*. Vidare förundrar man sig öfver att de äro fallna för kroglefnad, och påstår, att de äfven under närvarande omständigheter kunde lefva bättre, bo snyggare o. s. v. hvarföre man fabricerar och utdelar ströskrifter med många goda lärdomar och varningar, men hvilka vanligtvis uträtta ingenting, ty så länge roten är sjuk, blifver trädet dåligt, så mycket man än må plåstra om det. Nyss läste jag i tidningarne, att Ungerske Ständerne ändteligen beviljat bönderne jordbesittningsrätt; när skall Landtdagen här komma så långt? Detta är var den lifländska adeln samlad till en landtdag och frågan var verkligen före och hade en del af adeln för sig, men det större motpartiet segrade –

Emedan tiden löper mig ur händerna, så måste jag sluta här. Om du vill begagna något af detta bref för Saima, så rätta om det efter behag, ty jag hinner nu så litet dermed, att jag ej ens har tid att ytterligare genomläsa, hvad jag skrivit.

Hosföljande ber jag dig lemna åt Wennberg och dessutom, att du hälsar dina medlärare. Skulle du eller Zitting fagna mig med några rader, så kan brevet alltförväl träffa mig i Dorpat, der jag stadnar ända in på December.

Tuus
Elias Lönnrot.

Dorpat den 1 Nov. 1844.